

Ruski film ide u rat

PREZENT NESVRŠENI

Dok su naši tranzicijski političari veliki majstori u manipulaciji sportom, pa zato svaka osvojena medalja može računati na ritualni mimohod u »predsjedničkim dvorima« koji podrazumijeva i lijepu kunksku svotu, za dobru ruku i nogu, pa makar njome udarao profesionalac koji pliva u lovi, Rusi su shvatili da se to isto može raditi i s filmom. No, koliko god ruska svakodnevnica protiče u atmosferi religijskog zanosa i oligarshke bahatosti, njena istinska moć ne leži u duhovnosti, već u politici.

Jer, dok se autor motovunskog hita »Otok« Pavel Lungin morao zadovoljiti tek primanjem kod ruskog patrijarha Alekseja II, što i ne čudi s obzirom da je prosegdom pokušao nadmašiti duhovne sfere jednog Klimova, Putin je ugostio Fjodora Bondarčuka, autora patriotskog blockbustera »9. satnja«, čiji je tata Sergej bio rado viđen gost u ratnim spektaklima ex-Jugoslavije.

Bondarčukova audijencija kod predsjednika koji sebe voli nazivati »demokratskim« krajnje je simptomatična, jer je »9. satnja« u nablidanom patriotizmu nadmašila najrlatije socrealističke filmske izdanke iz Staljinove ere. A to Putin nagraduje. Film je to u kojem vojnici zamisljeno čuče u polju tulipana kad saznaju da ih neće pustiti na bojišnicu, i pokazuju nam kako ni vjira rata ne može zaustaviti njihovu ljubav prema slikarstvu, ali će im afganistaniku idilu prekinuti opaki mudžahedin (žrtvina krv kaplje baš na papir na kojem je crtao). A kada visoki časnik nakon obuke pita dobrovoljce je li se netko predomislio u vezi odlaska na bojišnicu, oni se tek diskretno osmijehnu ili

Babuška na bojišnici – prizor iz »Aleksandre« Aleksandra Sokurova

Neobično filmsko suđenje u Moskvi

GAGARINOVA KĆI JELENA TUŽI FILMSKOG REDATELJA PANINA

Redatelj Andrej Panin mora dokazati da u svom filmu »Gagarinov unuk« nije htio uvrijediti prvog sovjetskog astronauta

MOSKVA – Kći i supruga Jurija Gagarina, prvog sovjetskog astronauta, tužili su redatelja Andreja Panina i traže od njega da promijeni naslov svog debitantskog filma »Gagarinov unuk«. Film je došao u središte pažnje iako ga mnogi još nisu vidjeli. Jelena Gagarin, koja je inače direktorica svih muzeja u Kremlju, smatra da je redatelj Panin, koji je

Andrej Panin

Prizor iz filma »Gagarinov unuk«

Jelena i Galina Gagarin

Juri Gagarin i Valentina Tereškova

niječno odmahnu glavom. Čak i kad momcima puknu radio veze, oni i dalje nastavljaju s borbom, nesvesni da je rat završio.

Nablidani mačizam

Možda je Bondarčukov nablidani mačizam doista prometnuo autora u rusku inačicu Michaela Baya, samo s lošim sintesajzerskim soundtrackom i amaterskom glumom. Čak je i autor često naglašavao da mu je kao inspiracija poslužio Scottov »Pad Crnog jastreba«, pa se njegovo inzistiranje da film razlomli u dva dijela, sa slikama vojnika dječaka u nemilosrdnoj obuci koja ih pretvara u prave muškarce, nakon koje će uslijediti odlazak na ratište, napaja holivudskim klišeima.

Ali njegov je agitprop poharao ruske kino blagajne. Zato zamišljam režisera kako skriven u nekom sibirskom šumarku u zanosu promatra predsjednikovo ribarenje i divi se njegovom torzu. Ovakav ushit dogodio se u Aleksandru Sokurovu dok je u »Aleksandri« promatrao obnažena torza »naših momaka« u sepiji, dešifirao njihov mačistički kodeks i osluškivao unutarnje monologe ruske babuške u njenoj bizarnoj potrazi za unukom koji je zaglavio na čečenskoj bojišnici.

Može Sokurov u press materijalu filma do

Među suvremenim ruskim redateljima ima onih koji snimaju »patriotske« filmove o »našim momcima« pa su rado viđeni i ugošćeni kod predsjednika Putina, ali i onih koji filmove rade na antiratnom valu i vjerojatno nikad neće dobiti Putinovu pozivnicu

Punokrvni horor – prizor iz filma »Gruz 200« Alekseja Balabanova

mile volje naglašavati da u ratu nema poezije, jer se ljudska degradacija nikad ne može valjano prikazati, pa zato u autorovim filmovima koji govore o ratu nikad nema prizora s bojišnice. Ali njegov patriotizam koji provurjuje iz retorike premisa da je »rat završen i sada se moramo okrenuti jedni drugima i međusobno uzavajati žrtve koje smo učinili«, kazuje da se Sokurovljevi zanos za »našim momcima« ništa bitnije ne razlikuje od njegove glorifikacije carske Rusije (»Ruska arka«) ili one suze koju je spustio porotnik Nikita Mihalkov u filmu »12«, sjetivši se dobrih starih oficirskih vremena u ruskoj vojsci. Kao i uvijek, Sokurov magnetizira poglede ratnika i poetski ih združuje nekom nevidljivom hoeroetskom snagom

Ruski horor

Ali nisu svi ruski sineasti takvi patrioti. Ima među njima i pametnih ljudi, predvodnih sada već legendarnim Sergejem Bodrovom, čiji se »Kavaski zarobljenik« može smatrati začetnikom tog antiratnog vala. Film je to u kojem tišina muslimana koji čuva dvojicu zarobljenih ruskih vojnika govori o ruskoj brutalnosti, jer mu je jezik bio odrezan u sibirskom zatvoru. A kad vojnici saznaju da je nekad bio pjevač i pokušaju ga poniziti zatraživši da im nešto zapjeva, on će to neočekivano i učiniti.

Od takvih filmaša, ali i autora poput Andreja Nekrasova, čiji dokumentarac »Pobuna: Slučaj Litvinenko« ne govori samo o tragičnoj sudbini čovjeka čije se ime krije u naslovu filma, već dodiruje i neke druge škaljki-

ve teme poput Čečenije, Putin bježi glavom bez obzira i nikad im neće uručiti pozivnicu za protokolarni susret, do kojeg im očito nije ni stalo.

Ipak, možda je najdalje u ovoj antiratnoj retorici otišao Aleksej Balabanov u filmu »Gruz 200« (Teret 200), koji reciklira političku retoriku Danteove angažirane epizode »Homecoming« iz serijala »Masters of Horror«. Dok u Dantea leševi američkih vojnika poginulih na iračkoj bojišnici izlaze iz grobova poput zombija kao nove žrtve političkog marketinga koji ih pokušava regrutirati kao glasače u predsjedničkim izborima, Balabanovljevi leševi ruskih vojnika vraćaju se iz Čečenije u ljesovima sa šifrom iz naslova filma, dok će jedan od njih okončati u morbidnoj igri impotentnog policijskog časnika, nakon što je oteo kćer lokalnog komunističkog moćnika.

U odnosu na autorovu sirovu gore estetiku, razvikani Rob Zombie i Eli Roth doimaju se poput početnika. No, ti isti ljesovi u isti mah najavljuju i kraj jednog političkog sistema, iako je u Balabanova ruski prezent neka vrsta prezenta nesvršenog, poput onog kojeg je formulirao Sokurov u »Aleksandri«. Zato je i sam pojam »suvremenog« relativan. Zato se autorov morbidni isječak iz ruske provincijske crne kronike može dogoditi bilo kada i bilo gdje. Nakon umivenih i pretjerano stiliziranih kvazihorora poput »Noćne straže« s dobrim i zlim vampirima koji nikog ne plaše, Rusija je napokon dobila punokrvni horor kakav zaslužuje.

DRAGAN RUBEŠA

moj otac – kaže Jelena Gagarin.

Obitelj Gagarin tražila je simboličnu odštetu – 5.000 rubalja, što je oko 150 eura.

Redatelj Panin i scenaristica Natalija Nazarova brane se da film nije dokumentaran, a svako umjetničko djelo podrazumijeva da je dio priče izmišljen. Osim toga, tko je gledao film vidi da glavni junak priče – tamnoputi dječak – izmišlja da mu je Gagarin djed.

Odvjetnik koji brani redatelja i scenaristicu kategorički tvrdi da nema nikakvog razloga za promjenom naslova filma. Autori vjeruju da će sud stati na njihovu stranu jer po ruskim zakonima oni nisu bili dužni pitati obitelj Gagarin za dopuštenje da bi njegove prezime koristili u svom filmu.

Uskoro će jedan od moskovskih sudova donijeti presudu, a suđenje je zasad samo dobra reklama da znatiljniji gledaoci vide što je to toliko uzrujalo Gagarinovu najbližu obitelj.

BRANKO VLAHOVIĆ

Milčo Mančevski, makedonski redatelj i predavač na Njujorskom sveučilištu, na festivalu u Torontu je prikazao svoj novi film »Sjenke«

UMJETNOST SE VULGARIZIRA KAD SE TRETIRA KAO POLITIČKO ORUŽJE

Radim autorske filmove u kojima se odražavaju moji osjećaji i razmišljanja – Milčo Mančevski

Svoj (konačno) novi film »Sjenke« u Torontu je predstavio makedonski redatelj Milčo Mančevski. Konačno, jer šteta je vidjeti da talentiranom autoru kakav je Mančevski treba po pet, šest godina da izbacij jedan film. Prethodni film »Prašina« – ezoteričan balkanski vestern – nije doživio uspjeh i međunarodni odjek kao debitanski »Prije kiše« koji je Mančevskom donio niz nagrada, nominaciju za Oscara i otvorio vrata Hollywooda.

Između makedonskog filmaša i najveće svjetske tvornice snova ljubav je brzo pukla, pa se Mančevski okrenuo svojim autorским filmovima i predavanjima na Njujorskom sveučilištu. Njegov tek treći film od 1994. godine odlična je drama s elementima fantastike i njegov najambiciozniji film do danas. U središtu priče je mladi škopski liječnik Lazar u čijem se životu počinju pojavljivati misteriozni ljudi koji, čini se, ne pripadaju svijetu živih.

Film je ujedno i pogled na današnju Makedoniju i Skoplje, kako moderne tako i oronule tapiserije njegove rodne zemlje i grada što utjelovljuje i glavni lik koji je koliko inteligentan, uspješan i urban tip, toliko i izgubljen, zbunjen i problematičan.

S Mančevskim smo u Torontu porazgovarali o njegovom novom filmu, karijeri i autorским preokupacijama...

Kako biste hrvatskoj publici objasnili vaš najnoviji film Sjenke?

– I meni je teško objasniti ovaj film jer je kompleksan, ali ako baš moram, rekao bih da je to film o seksu, smrti i dvije-tri važne stvari koje se nalaze između. Te stvari su osobna i kolektivna odgovornost, sloboda i obitelj kao institucija. Obitelj je precijenjena, ali ljubav nije. Obitelj se prečesto koristila za manipulaciju pojedina.

Dijalog s publikom
Iz kakve obitelji vi dolazite? Kakvi su bili vaši međusobni odnosi?

– Mi smo bili tipičan srednji stalež – majka mi je bila liječnik, a otac inženjer. Oboje su umrli dok sam još bio mlad: majka kad mi je bilo sedam, a otac kad mi je bilo četrnaest godina. Kao jedina odrastao sam kod tetke pa sam imao dosta slobode, ali sam se i morao boriti za potporu i pozornost.

Je li rani gubitak roditelja ostavilo na vas posljedice? Može li se to iščitati u vašim filmovima?

– Naravno da jest, nije jednostavno ostati bez roditelja kao dijete. Siguran sam da se to odrazilo i na moje filmove, iako ja toga možda nisam niti svjestan. Ja radim autorske filmove u kojima se odražavaju moji osjećaji i razmišljanja. Kad bih radio holivudske studijske li-

Kad je o novcu riječ, ja ne radim kompromise. Novac ne može kupiti umjetnost: ako producent želi odlučivati kakav će biti film, onda neka ga sam i režira. Radim autorske filmove, s time da je svaki novi film drukčiji od prethodnog. Producenti bi se uvijek držali neke formule, a mene to ne zanima

govorimo o izbjeglicama iz 1948. godine. S druge strane svaki je film političan, pitanje je samo koliko je to eksplicitno. I filmovi Arnolda Schwarzeneggera su politički. Mislim da se umjetnost vulgarizira kad se tretira kao političko oružje. Znam što govorim jer sam imao to iskustvo...

U filmu postoji scena u kojoj se otprilike kaže: »U Americi ne teče med i mljeko«. Je li to vaš komentar ili vaša kritika na ono što ste osobno doživjeli u Hollywoodu gdje se niste uspjeli nametnuti kao autor pa ste odlučili otići?

– Taj citat je nešto što se često može čuti na prostorima Balkana gdje mnogi misle da je Zapad raj na zemlji, a onda se razočaraju. Moje iskustvo Amerike je mnogo kompleksnije. Ja već duže živim u New Yorku gdje mi je lijepo i gdje imam divne prijatelje i velike ljubavi. Hollywood ne volim jer on nema dušu, a živjeti bez duše baš i nije neki život. U Hollywoodu nema kreativnosti i ja se u takvu atmosferu nisam mogao uklopiti. Nisam tamo upoznao ljude koji su zanimljivi, provokativni, ugodni, bogati duhom i što vam onda ostaje? Ostaje vam novac i ugodna klima, a para imam koliko mi treba.

Pa ipak mnogi europski filmaši i autori ra-

priče?
– Ja ne vjerujem u duhove, ali ako netko vjeruje i ako ih tako vidi u filmu, to je u redu. Nije riječ o metafori, ti likovi jesu pravi duhovi koje ne mogu vidjeti svi, ali nečemo otkriti hrvatskoj publici sve da ne pokvarimo gledanje.

Film konceptom podsjeća na »Šesto čulo« M. Knight Shyamalana. Je li vas ta priča na neki način inspirirala?

– To je jedan od rijetkih dobrih holivudskih filmova, ali nije me taj film direktno inspirirao. Shyamalanov film je više žanrovski uradak, a moj se više oslanja na psihologiju i ostavlja dojam noćne more. Ja inače volim gledate suspense i horore, i volim radite takve strašne filmove, tako da su »Sjenke« i žanrovski film. Autori iz sebe izbacuju sve što u životu vide, čuju, dožive, osjete tako da sam možda i nesvjesno unio i malo Shyamalana u film, ali isto tako to ima i Solondza, Formana, Polanskog, Mishime, svega što sam konzumirao i doživio. Meni je bitno da je film koherentan.

Hollywood nema kreativnosti
Jedan od elemenata zapleta u filmu je i misteriozna poruka na egejskom makedonskom jeziku. Jeste li se time htjeli malo dotaknuti ne baš idealnih povijesnih odnosa između Makedonije i Grčke koje se i danas reflektiraju političkim tenzijama?

– Ovo nije politički film, već film o ljudskim sudbinama. Problem izbjeglica iz egejske Makedonije je tragedija koja je pogodila stotine tisuća ljudi, a mi tu živimo.

do odlaze u Hollywood...

– Ne sudim druge kojima Hollywood odgovara, ali to nije mjesto za mene. Ja se kao autor ne mogu kompromitirati jer moje ime stoji ispred filma. Postoji zabuda da se u Hollywoodu danas rade autorski filmovi – toga nema već barem tri desetljeća.

Filigranski rad

Zašto imate tako duge pauze između filmova? Je li to pitanje financija ili nekoga vašeg kreativnog autorskog vakuum?

– Pa zapravo i jedno i drugo, i to su dva jedina razloga. Kad je o novcu riječ, ja ne radim kompromise. Novac ne može kupiti umjetnost: ako producent želi odlučivati kakav

Prizor iz novog filma Milča Mančevskog »Sjenke«

će biti film, onda neka ga sam i režira. Ja radim autorske filmove, s tim da je svaki novi film drukčiji od prethodnog, a producenti bi se uvijek držali neke formule. Ako jednom napravite dobar film onda vas tjeraju da se držite toga i dalje, a mene to ne zanima.

Osim toga za autorski film moji su filmovi relativno skupi, pa je potrebno dosta vremena da se skupi taj novac. Ovaj je film stajao 4,5 milijuna eura, a »Prašina« je stajala 10 milijuna. Pored toga ja volim raditi filigranski, volim biti uključen u sve faze produkcije, a to traje jak dugo.

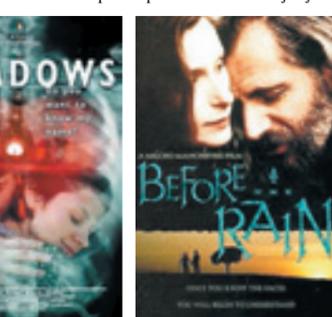
Nije li to ponekad frustrirajuće? Ne biste li voljeli produktivnije iskoristiti vrijeme?

– Ma već sam se pomirio s time da ću u životu napraviti možda pet, šest filmova. Svaki novi film koji radim za mene je ujedno i zadnji. Filmove je teško raditi, pa ako sljedeći bude zadnji, to mogu prihvatiti kao nešto normalno.

Loša iskustva

Ne vjerujem da vam je ovo zadnji film pa me zanima radite li već na novom projektu?

– Sad mi je najprije potreban odmor jer sam se dobro namučio s ovim filmom s obzirom da sam ga i producirao. Mislim da je ubitačno naporno producirati film koji ujed-

no i režirate, ali tako se dogodilo. Produkcija nije tekla dobro pa sam stvar morao preuzeti u svoje ruke. Sada sam i u dvojbi da li da sljedeći film opet radim filigranski i polako nekoliko godina, ili da napravim nešto na brzinu, neki mali film, jeftin i u estetskom smislu, koji bi me možda malo prizemljio. Nešto kao danski »Festen« ili nešto što je radio John Cassavetes.

Postoji li neka priča, ideja, knjiga koja vas opsjeda i koju kad tad morate realizirati?

– Ne baš. Ima romana i priča koje volim, kao što je recimo »Brokeback Mountain«, ali sam smatrao da taj film treba napraviti gay redatelj. To sam predložio Gusu Van Santu, poslao sam mu roman da ga pročita i on je pokušao napraviti film, no na kraju ga je, kao što znamo, režirao Ang Lee i napravio lijep film. Dok sam bio u Hollywoodu jedan od rijetkih projekata koji sam htio raditi bio je »Narod protiv Larryja Flynta«. Sve ostalo bilo je uglavnom bezvezno smeće. To mi, nažalost, nije uspjelo jer su se producenti odlučili za Miloša Formana i film je ispaao pristojan.

Zove li Hollywood i dalje?

– Ne, dobivam ponude iz Amerike, ali ne iz holivudskih studija. Ja sam u životu mnogo toga vidio i doživio, propustavao dosta svijeta i upoznao mnogo ljudi, ali tako mizerne ljude kakve sam upoznao u Hollywoodu nisam nigdje drugdje vidio. Oni su u duši totalno nemoralni i jadni. Imao sam ja loših iskustava i s europskim producentima. Problem ovoga posla je što privlači sumnjive tipove – danas imate svega u filmskoj industriji, a kako tu ima mnogo zgodnih ljudi, glumara i atraktivnih žena, tako se tu muvaju svakakve barabe s kojima onda imate posla.

Stjepan HUNDIĆ